

S U D A Č K I N A P U T A K
ZA NATJECANJA U 2., 3. i 4. HL REGIJE "ISTOK" - 2011./2012.

1. Na temelju čl. 48. Pravila kuglanja na 9 čunjeva (u daljnjem tekstu: Pravila) i Propozicija natjecanja, Sudačke komisije pri matičnim savezima su suorganizatori natjecanja.
2. Sudačka komisija na temelju Pravila, Pravilnika o radu i organizaciji kuglačkih sudaca (u daljnjem tekstu: Sudački pravilnik), drugih Pravilnika i odluka Natjecateljske komisije Regije "Istok" i Voditelja lige, Propozicija natjecanja i ovog Naputka, utvrđuje način rada sudaca na utakmicama u kuglačkim ligama Regije "Istok".
3. Sva natjecanja moraju biti provedena na kvalitetan i ujednačen način, primjenjujući sve važeće Pravilnike HKS, Propozicije i Sudački naputak.
4. Ispravan, kvalitetan i ujednačen rad sudaca (posebno glavnih sudaca) na natjecanjima, jedan je od preduvjeta za uredno, regularno i nepristrano provođenje svih natjecanja,
5. Glavni suci na utakmicama 2. HL m/ž obavezno moraju biti raspoređeni na "A" ili "B" listi, dok na utakmicama 3. HL glavni mogu biti i suci sa "C" liste.
6. Prije početka utakmice ili drugog natjecanja svi delegirani suci dužni su svoje sudačke iskaznice staviti na stol glavnog suca, čime se omogućuje predstavnicima klubova uvid u rang suca, pripadnost određenoj listi, te valjanost sudačke licence.
7. U slučaju da Zbor sudaca u mjestu odigravanja utakmica nema ili nema dovoljno sudaca s važećom licencom, biti će delegirani suci iz drugih (bližih) organiziranih Zborova sudaca. Sve troškove dolaska sudaca snosi domaćin utakmice, odnosno natjecanja.
8. Organizaciju rada sudačke ekipe kao i nadležnosti pojedinog suca dogovara glavni sudac, a regulirana su Pravilima kuglanja na 9 čunjeva, Pravilnikom o radu i organizaciji kuglačkih sudaca, Sudačkim naputkom i drugim važećim pravilnicima HKS-a.
9. Kuglački suci koji su članovi kluba izravnih takmaca ne mogu biti delegirani za susrete svoje ekipe kao glavni suci. Izuzetak su utakmice na kuglanama na kojima se koriste pisači za vođenje zapisnika.
10. U slučaju spriječenosti dolaska na utakmicu za koju su delegirani, suci su obvezni najmanje tri (3) dana prije odigravanje iste, osobi koja delegira suce najaviti svoj nedolazak, a nakon toga odredit će se drugi sudac.
11. U pripremi za utakmice i ostala natjecanja, svi suci, posebice glavni, su obvezni obnoviti znanje po svim važećim pravilnicima HKS-a, a posebno proučiti Pravila kuglanja na 9 čunjeva, Sudački pravilnik, Propozicije i ovaj Naputak, te ih u praksi ispravno primjenjivati.
12. Glavni sudac obvezan je najmanje 45 minuta prije početka utakmice doći na kuglanu i potom provjeriti slijedeće:
 - a) temperaturu zraka kod sudačkog i natjecateljskog prostora, koja ne smije biti ispod + 15°C ili iznad + 35°C,
 - b) ispravnost rada automata i svih žaruljica na semaforu i totalizatoru, koje signaliziraju određene znakove. Ako su neispravni isti se isključuju iz upotrebe,
 - c) ispravnost rada fotoćelija za prijestup. Ako su neispravni isti se isključuju iz upotrebe,
 - d) ispravnost čunjeva, posebno mehanizme u podnožju čunjeva (posebno čunjeva 1, 2, 3, 4 i 6,

- e) ispravnost kugli te da li ima propisan broj ispravnih,
- f) čistoću staza, rekvizita, pribora, svlačionica i sanitarnog čvora,
- g) da li su staze, čunjevi i natjecateljski prostor dovoljno osvijetljeni,
- h) da li postoji ormarić prve pomoći,
- i) da li postoji dežurna stručna i redarska služba.

U slučaju neispravnosti po točkama a) do e) utakmica se odigrava sporazumom predstavnika oba kluba. Domaćin je obavezan otkloniti neispravnost do slijedećeg domaćinstva.

13. O svim navedenim provjerama glavni sudac vodi zabilješke i 35 minuta prije službenog početka utakmice ili drugog natjecanja, poziva predstavnike ekipa te ih izvješćuje o nalazu i zajednički utvrđuju stanje te donose odluku o odigravanju utakmice. Istovremeno, dobija obrasce od strane domaćina (ekipni i pojedinačni zapisnik, prijava sastava i zamjene igrača, izvješće,) od kojih ekipama uručuje obrazac za prijavu ekipe, a obrazac prijave zamjene igrača uručuje prema potrebi. Nakon toga upoznaje ih s načinom rada i vođenja utakmice.
14. Popunjeni obrazac prijave predstavnici obje ekipe dužni su predati glavnom sudcu najmanje 25 minuta prije službenog početka utakmice - ISTOVREMENO. Iste glavni sudac parafira i predočuje predstavnicima ekipa, koji ih također parafiraju. Glavni sudac ispisuje sastave na ploču, prvo domaćina a zatim gosta.
15. Trenutkom prijave sastava ekipe i službeno počinje, a potpisom ekipnog zapisnika i sudačkog izvješća na kraju utakmice i službeno završava odigravana utakmica. Prije i poslije tog trenutka nije moguća primjena onih odredaba Pravila kuglanja na 9 čunjeva, ostalih pravilnika HKS-a, Propozicija i ovog Sudačkog naputka, koji se odnose na samo odigravanje pojedine utakmice. Za eventualne propuste i prekršaje navedenih akata HKS-a učinjene prije ili poslije službenog trajanja utakmice, ili drugog natjecanja, postupa se prema nadležnostima, obavezama i pravima koja utvrđuju odredbe istih akata.
16. Po izvršenoj prijavi sastava ekipe, glavni sudac obvezno provjerava ispravnost kuglačkih iskaznica, vrši usporedbu s podacima u prijavi s posebnom pažnjom na slijedeće:
 - ime i prezime igrača iz prijave sastava ekipe,
 - pripadnost klubu
 - fotografiju igrača, ovjerenu od nadležnog županijskog kuglačkog saveza,
 - da li postoji potpis igrača na predviđenom mjestu,
 - pravo nastupa,
 - vrijeme važnosti i valjanosti liječničkog športskog pregleda,
 - valjanost produljenja registracije za tekuću godinu,
 - da li je netko od prijavljenih igrača strani državljanin (2 po ekipi),
 - da li je netko od prijavljenih igrača na dvojnoj registraciji,
 - provjeriti da li su svi prijavljeni igrači s Popisa igrača iz Propozicija,
 - ostale podatke koji se nalaze u igračkoj iskaznici HKS-a.

U slučaju kada igrač, odnosno cijela ekipa, nema kuglačkih iskaznica, obvezno je popuniti i potpisati obrazac IZJAVE.

17. Nakon izvršenog pregleda kuglačkih iskaznica, eventualne nepravilnosti glavni sudac evidentira u Sudačkom izvješću i izvješćuje predstavnike ekipa.
18. Jednom prijavljena ekipa i službene osobe ne mogu se mijenjati ili dopunjavati, bez obzira što je glavni sudac ustanovio neku od neispravnosti u igračkoj iskaznici. U slučaju neispravnosti bitne za nastup igrača, isti gubi pravo nastupa.
19. Igrači upisani u Prijavi sastava ekipe od rednog broja 1 do 6 čine **aktivni sastav** i nastupaju redosljedom upisa, dok igrači upisani pod rednim brojem 7 i 8 čine pričuvni sastav ekipe i ne moraju nastupiti redosljedom upisa.

20. **Glavni sudac je obvezan biti nazočan, neposredno prije početka utakmice, u trenutku nanošenja (špricanja) za to valjanim sredstvom na čunjeve i postolje čunjeva (samo 2. HL).**

Nakon špricanja, obvezno je krpom prebrisati postolje, tako da ne ostanu kapljice ulja.

Ne ispunjenje obveze iz gornjeg stavka glavni sudac je obvezan evidentirati u izvješću s utakmice, a što povlači disciplinsku i materijalnu odgovornost kluba i odgovorne osobe.

21. Tijekom igre, glavni sudac nakon svakog odigranog seta upisuje na ploču postignuti rezultat odigranog seta za svakog igrača, a po završetku igre svakog bloka igrača te nakon provjere zapisnika upisuje rezultate, set-poene, poene i razliku čunjeva.
22. Zapisnici igrača pišu se u dva (2) primjerka, a ekipni u tri (3) primjerka. Sva upisivanja u ekipnom i pojedinačnom zapisniku pišu se plavom ili crnom kemijskom olovkom, osim kaznenih kartona, zamjene igrača i ispravci izračuna rezultata po glavnom sucu, koje su označavaju crvenom kemijskom olovkom.
23. Glavni sudac ispisuje Ekipni zapisnik odmah po primitku prijave sastava ekipa. Upisuje se aktivni sastav ekipe (1-6), a pričuvne igrače upisati samo ako ulaze u igru, i to pod rednim brojem jedan (1) odnosno dva (2), kod igrača kojeg mijenjaju.
24. Glavni sudac prati ponašanje svih osoba navedenih u Prijavi sastava ekipe te u slučaju učinjenog prekršaja po bilo kojoj odredbi pravilnika HKS-a, Propozicija i ovog Naputka iste kažnjava s predviđenim mjerama, zapisnički konstatira i podnosi izvješće. Prema potrebi, na temelju utvrđenih činjenica, glavni sudac traži i zahtjeva poduzimanje odgovarajućih mjera, uključujući i zahtjev za pokretanje stegovnog postupka. Istu obvezu imaju i osobe navedene u Prijavi sastava ekipe kao predstavnici kluba, u odnosu na ponašanje i učinjene prekršaje sudaca, dužnosnika i članova kuglačkih udruga ili drugih osoba nazočnih na odigravanoj utakmici.
25. Svi igrači pojedine ekipe moraju nositi ujednačenu športsku odjeću (majicu i gaćice) dok športska obuća može biti različita. Trener i sekundant mogu vršiti svoje dužnosti u istoj odjeći kao i igrači ili u trenirkama s oznakama kluba te u športskoj obući. U iznimnim slučajevima, radi hladnoće ili zdravstvenih tegoba nekog igrača, glavni sudac može dopustiti nastup igrača u klupskoj trenirci (samo u donjem dijelu). Predstavnik ekipe ne mora nositi športsku odjeću ako isključivo vrši obveze člana Vodstva utakmice.
26. Prije početka utakmice, obvezno je predstavljanje svih igrača-ica, iz prijave Sastava ekipa, i to prvo kapetana gostujuće ekipe a potom preostale igrače iste ekipe a potom kapetana domaće ekipe te preostale igrače te ekipe.
Na predstavljanju igrači moraju biti u sportskoj odjeći kluba koji predstavljaju. Od predviđenih 8. iz prijave Sastava ekipe, na predstavljanju mora biti najmanje šest (6) igrača. Ekipa koja na predstavljanju nema sportsku odjeću pripadajuće ekipe i/ili najmanje šest igrača, podliježe disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti.

Pet (5) minuta prije početka službenog odigravanja utakmice, glavni sudac poziva igrače domaćina i gosta te ih raspoređuje kod natjecateljskih prostora, potom glavni sudac putem razglasa, pozdravlja sve prisutne a gledateljstvo izvješćuje o sljedećem:

- a) nazivu lige,
- b) broj kola koje se odigrava,
- c) nazivu ekipa i mjestu iz kojeg su ekipe dotičnog susreta,
- d) trenerima i igračima **i to prvo kapetana gostujuće ekipe** a potom po rednim brojevima preostale gostujuće igrače, a potom na isti način domaću ekipu,
- e) delegatu - ako je delegiran,
- f) predstavnicima ekipa: prvo gostujuće a potom domaće te glavnog suca koji čine Vodstvo utakmice
- g) preostalim sucima

- h) gostima zaželjeti ugodan boravak u mjestu odigravanja utakmice a svima dobre rezultate
- i) gledateljstvo zamoliti za športsko i korektno navijanje.

Na pročitano ime i prezime, igrači idu na dvije srednje daske položnice u odnosu na kojima se igra utakmica, a gdje to zbog neke zapreke nije moguće, gost ide na drugu a domaćin na prvu dasku položnicu računajući slijeve na desnu stranu gdje se igra utakmica.

Nakon završetka najave utakmice i igrača, kapetan domaće ekipe najavljuje «POZDRAV ZA EKIPU»,(koja već bude). Potom svi igrači domaće ekipe, zajedno ponove «POZDRAV». Nakon toga na isti način, gost pozdravlja domaću ekipu. Nakon izmjene pozdrava, gosti prolaze pored domaće ekipe i rukuju se. Kapetani ekipa moraju biti prvi do glavnog suca.

- 27. Nakon izvješća gledateljstvu, predstavljanja i pozdrava igrača, glavni sudac poziva igrače prvog bloka i upućuje ih na vrh daske položnice radi predstavljanja. Na predstavljanju igrači moraju biti u opremi u kojoj će nastupiti.
Na pročitano ime igrača i ekipe, igrač obvezno istupi korak naprijed i blago se nakloni gledateljstvu. Po završetku predstavljanja svih igrača isti se međusobno pozdravljaju kao i sa sucima.
Nakon predstavljanja igrači izvode probne hice (zagrijavanje), u trajanju pet (5) minuta.
- 28. Početak i završetak izvođenja probnih hitaca (zagrijavanja) glavni sudac označava zviždalkom. Također zviždalkom igračima daje znak da službeno igra može početi. **Na svaki znak glavnog suca suci na stazama uključuju, odnosno isključuju mjerače vremena.** Postupak predstavljanja igrača, izvođenja probnih hitaca i početak službenog odigravanja se ponavlja kod svakog bloka igrača.
- 29. Mjerače vremena mogu zaustavljati samo suci na stazama i glavni sudac u slijedećim slučajevima:
 - 1. Za pojedine staze:
 - kada se čunjevi zmrse, (za ostale staze prema procijeni glavnog suca)
 - kada kugle ne dolaze redovito, (za ostale staze prema procijeni glavnog suca)
 - kada se neispravno spuštaju čunjevi ili sami padaju,
 - kada se kugla vraća po stazi,
 - kod povrede igrača,
 - ako susjedni igrač, koji igra do igrača kojem se briše staza, to zatraži,
 - kada glavni sudac prosudi da je potrebno.
 - 2. za sve staze:
 - kada dođe do kvara na pojedinoj stazi, koji se može za kratko vrijeme otkloniti,
 - kod povrede igrača,
 - kod zamjene igrača,
 - kod rješavanja prigovora,
 - kada Vodstvo utakmice donese odluku o privremenom prekidu utakmice,
 - kada glavni sudac prosudi da je potrebno.
- 30. Na zahtjev sekundanta, odnosno trenera glavni sudac mora provjeriti da li ima potrebe za brisanjem staza a potom, ako treba, dopustiti sekundantu brisanje istih.
Igraču kojem se briše staza vrijeme teče.
- 31. U slučaju ozljede, ozlijeđeni ili zamjenski pričuvni igrač mora nastaviti s igrom u roku od 10 minuta. Glavni sudac u trenutku prijave ozljede evidentira vrijeme i od tada teče vrijeme predviđeno za osposobljavanje igrača, koje maksimalno može trajati 10 minuta. U slučaju ponovne ozljede, sat se više ne zaustavlja.
- 32. Napominjemo da kod povrede igrača, ostali igrači, po želji, mogu nastaviti s igrom uz dozvolu glavnog suca.

33. Po završetku odigravanja pojedinog seta, igrači moraju na početku natjecateljskog prostora mirno, ne smetajući ostale igrače, čekati njihov završetak igre.
34. Nakon završetka pojedinog seta (izuzev kod četvrtog), sudac na stazi dužan je (samo ako to nije na drugi način vidljivo) igračima objaviti tko je osvojio set i trenutno stanje u setovima a nakon trećeg seta i ukupno stanje u srušenim čunjevima.
35. Nakon završetka svakog seta, a prije promjene staza, glavni sudac je obavezan pregledati natjecateljske prostore i prema potrebi zatražiti da se obriše, te od igrača koji su ljepljivom trakom obilježili početni položaj, zatražiti da istu uklone.
36. Izmjena staza vrši se samo na znak glavnog suca. Prilikom izmjene staza igračima nije dozvoljeno napuštanje ukupnog natjecateljskog prostora.
37. Po završetku odigravanja pojedinog bloka, na poziv glavnog suca, igrači su dužni izaći na liniju izbačaja (vrh daske položnice) i čekati proglašenje neslužbenih rezultata. Glavni sudac je dužan objaviti ime i prezime igrača, naziv ekipe, postignuti rezultat i kome pripada osvojeni poen. Igrači se blago naklone gledateljstvo i međusobno pozdrave.
38. Poslije svakog odigranog bloka, glavni sudac neslužbeno objavljuje ukupno stanje u poenima i razliku u čunjevima između ekipa.
39. Po završetku odigravanja zadnjeg bloka, glavni sudac objavljuje neslužbeni rezultat cijele utakmice u čunjevima, poenima i bodovima.
40. Nakon provjere zapisnika igrača, potpisanog ekipnog zapisnika i sudačkog izvješća, prema potrebi i ako ima promjena rezultata u odnosu na već objavljeni privremeni rezultat, glavni sudac će objaviti konačan rezultat utakmice.
41. U slučaju kvara svjetlosnih ili zvučnih pokazatelja, koji nepravilno registriraju određene podatke, isti se isključuju iz uporabe. Kada su pokazatelji isključeni, sudac na stazi je obavezan izvikivati broj srušenih čunjeva, tako da sekundant čuje koliki je učinak svake kugle, odnosno hica.
42. U slučaju kvarova iz točke 44. sudac na stazi je obavezan nakon 10 i 15 hitaca u pune i završetka seta izvijestiti o trenutnom zbroju čunjeva. Također je sudac dužan pet (5) hitaca prije kraja igre u čišćenje, igrača izvijestiti da je preostalo još pet (5) hitaca do kraja seta.
43. Ispravnost pokazatelja i broj srušenih čunjeva, utvrđuje sudac na stazi, a u slučaju prigovora, konačnu odluku donosi Vodstvo utakmice, odnosno glavni sudac za ostala natjecanja.
44. Sudac na stazi uočenu grešku netočnog registriranja hitaca ili srušenih čunjeva mora odmah ispraviti, tako da pokazatelji u svakom trenutku budu točni i usklađeni s zapisnikom igrača. Kod ispravke, ako je potrebno, sudac na stazi će zaustaviti vrijeme i igrača.
45. Rezultat pojedinog seta na jednoj stazi, za svakog igrača, prenosi se na totalizator staze, na koju isti igrač nastavlja s igrom, tako da rezultat teče kontinuirano – broj hitaca i ukupan rezultat, samo na stazama sa dvostrukim totalizatorom. Kod staza sa običnim totalizatorom broj hitaca i rezultat počinje od nule, a ukupno stanje, kao i broj osvojenih setova, vode se na ploči.
46. Za vrijeme trajanja utakmice, ili drugog natjecanja, u prostor automata i postolja čunjeva, može ulaziti stručna osoba uz dozvolu, a po potrebi i pratnji, glavnog suca.
47. Tijekom utakmice u službenom prostoru - prostor iza natjecateljskog prostora, odvojen od gledatelja - mogu biti: suci, sekundanti, treneri, predstavnici ekipa i delegat, ako je delegiran.

48. Ako je službeni prostor veće površine, glavni sudac može dozvoliti nazočnost i većem broju službenih osoba koji su prijavljeni od strane domaćina ili gosta, kao što su: novinari, dužnosnici HKS-a, poznate sportske i javne osobe te dužnosnici klubova domaćina i gosta.
49. Sve osobe navedene u prijavi ekipe, osim predstavnika ekipe (ako ne sekundira) moraju biti odjeveni u sportsku odjeću.
50. **Po završetku utakmice, glavni sudac je obavezan sve popunjene obrasce složiti i predati predstavniku ekipe domaćina:**
- ekipni zapisnik
 - zapisnik 1. igrača domaćina, pa 1. igrača gosta, 2. igrača domaćina, 2. igrača gosta, ..., redom do 6 igrača.
 - prijavu sastava domaćina
 - prijavu sastava gosta
 - obrazac izmjene igrača
 - eventualni prilozi uz sudačko izvješće, i
 - sudačko izvješće s ocjenama sudaca
 - ocjene sudaca - obrazac B (dostaviti domicilnim županijskim savezima).

Ekipe domaćin dužna je što prije, faxom ili telefonski, javiti rezultat Voditelju lige, a sve obrasce poslati poštom (obično) ili dostaviti na adresu: Kuglački savez Osječko-baranjske županije, Kralja Zvonimira 5, 31000 Osijek.

51. **Radi što boljeg, kvalitetnijeg i ujednačenijeg rada sudaca, glavni suci su dužni za svoje pomoćnike ili suce na stazama popuniti "OBRAZAC B", ocjena rada suca, a potom isti vratiti u svoj domicilni savez, od kojeg su i dobili navedeni obrazac. Za glavne suce temeljem članka 34. Sudačkog pravilnika, domicilni savezi dužni su osnovati komisije koje će pratiti i ocjenjivati rad glavnih sudaca.**
Izvešća s utakmica s ocjenama dostavljaju se Voditelju lige, a Ocjene sudaca (obrasci A i B), domicilnim sudačkim organizacijama, radi godišnjeg praćenja rada sudaca i donošenja godišnje ocjene za svakog suca.
52. Glavni sudac je obavezan predati po jedan primjerak kopije ekipnog i zapisnika svojih igrača predstavniku domaćina i gosta.
53. Umoljavaju se svi suci za obvezno pridržavanje članka 120. Pravila kuglanja - klasičan način kao i članka 50. Sudačkog pravilnika, glede ujednačenog odijevanja.
54. Radi što boljeg, kvalitetnijeg i ujednačenijeg rada te korektnog i sportskog ponašanja svih sudionika kuglačkog sporta, preporučujemo da se svi pridržavate važećih Pravila, Pravilnika, Propozicija i ovog Sudačkog naputka. Nastojite svojim radom i ponašanjem a posebice pisanim primjedbama, prijedlozima i pohvalama doprinijeti uspješnom provođenju svih kuglačkih natjecanja.
55. Svako odstupanje od naprijed navedenih akata HKS-a, glavni sudac je obavezan napisati i obrazložiti u svom sudačkom izvješću.

Natjecateljska komisija